

УДК 349.3

О.С. Прийменко**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПЕНСІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

Анотація. У статті розглядаються деякі особливості реалізації права на пенсійне забезпечення в інформаційному суспільстві. Запропоновано рекомендації з удосконалення пенсійного законодавства України.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, інформаційне суспільство, Пенсійний фонд України.

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые особенности реализации права на пенсионное обеспечение в информационном обществе. Предложены рекомендации по усовершенствованию пенсионного законодательства Украины.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, информационное общество, Пенсионный фонд Украины.

Abstract. The article deals with some peculiarities of realization of right to pension provision in the information society. Recommendations are offered on improvement of Ukrainian pension legislation.

Key words: pension provision, information society, Pension fund of Ukraine.

Розвиток телекомунікаційних технологій сприяє вільному поширенню інформації, а відповідно і доступу до неї. На становлення інформаційного суспільства в нашій державі впливають правові, економічні, технологічні та інші чинники, які взаємопов'язані між собою.

Як зазначено у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя. У ньому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними [1]. Як на мене, задекларований законодавцем курс на розвиток інформаційного суспільства має знаходити своє втілення і в реалізації права кожної особи на пенсійне забезпечення.

Мета статті – дослідження правових норм щодо використання сучасних комунікаційних технологій у пенсійному забезпеченні громадян і формування більш зручної, максимально спрощеної моделі відносин між заявниками та органами Пенсійного фонду України.

Право на пенсійне забезпечення та його зміст вивчалося багатьма науковцями, такими як: В.С. Андрєєв, Є.І. Астрахан, В.А. Ачаркан, О.Д. Зайкін, М.Л. Захаров, О.Є. Мачульська, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, Е.Г. Тучкова, Н.М. Хуторян та ін. Незважаючи на широке

коло охоплених ними питань, слід засвідчити, що особливості реалізації права на пенсійне забезпечення в умовах розбудови в Україні інформаційного суспільства досі не були предметом дослідження.

Серед розробників концепції інформаційного суспільства можна виділити перш за все закордонних дослідників, а саме Й. Масуду, М. Кастельса, Д. Белла, М. Постера, Е. Тоффлера. В Україні дане питання, на жаль, в силу різних причин почали вивчати відносно нещодавно. Однак, вже є певні напрацювання. Так, цією проблемою займалися Д.В. Дюжев, А.В. Колодюк, В.О. Даніл'ян, В.М. Скалацький та інші.

Досліджуючи право громадян на пенсійне забезпечення, його потрібно розглядати насамперед як складову права на соціальний захист, визначеного у ст. 46 Конституції України [2]. Воно є невідчужуваним та впливає з природного права на існування; закріплено як в нормах права соціального забезпечення України, так і в міжнародних актах; може бути обмежено тільки в умовах воєнного або надзвичайного стану і обов'язково із зазначенням строку дії обмежень.

Право на пенсійне забезпечення надає кожній особі можливість більш вільно розвиватися та впевнено дивитися в майбутнє як члену суспільства. Зазначене право розглядається в контексті солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, визначеній у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3].

Вступаючи у правовідносини, особа прагне отримати матеріальне забезпечення шляхом надання їй пенсійних виплат. Слід констатувати, що переважно перелік прав у пенсійних правовідносинах є загальним для різних видів пенсійних виплат. Тому можна виокремити такі права як: право на призначення, перерахунок, індексацію та поновлення раніше призначеної пенсії, а також переведення з одного виду пенсії на інший; вибір однієї пенсії або щомісячного довічного грошового утримання особою, яка має одночасно право на різні види пенсії (за віком, по інвалідності, в разі втрати годувальника) за різними законами, на щомісячне довічне грошове утримання, що виплачується замість пенсії; отримання пенсійних виплат, що мають забезпечувати рівень життя не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

Для того, щоб скористатися вказаними правами, необхідно перш за все знати про них. Тобто вбачається доречним дослідити права особи, що стосуються доступу до інформації, яка в такому випадку потрібна для прийняття рішення про звернення за призначенням пенсії або обрання іншого виду пенсії тощо.

Права застрахованої особи визначені у ст. 16 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3]. Так, у контексті дослідження слід виділити право громадянина на: отримання виписки з розпорядження про призначення (перерахунок) пенсії із інформацією про періоди страхового стажу та заробітної плати (доходу), яка врахована при розрахунку пенсії; отримання безоплатно відомостей, внесених до персональної облікової картки з системи персоніфікованого обліку та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Особа може також написати заяву до територіального органу Пенсійного фонду України про уточнення відомостей, внесених до персональної облікової картки в

системі персоніфікованого обліку та Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Вказаним вище правам фізичної особи кореспондують обов'язки територіального органу Пенсійного фонду України. Так, наприклад, є право особи на інформацію і відповідний обов'язок державного органу надавати її, в тому числі шляхом проведення роз'яснювальної роботи серед населення. Важливо підкреслити, що консультації з питань застосування законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування повинні надаватися безоплатно як в усній, так і в письмовій формі, електронним листом, а також через засоби масової інформації.

У зв'язку з розвитком сучасних технологій, реалізація права громадян на якісний доступ до інформації, яку надають територіальні органи Пенсійного фонду України про пенсійне забезпечення, набуває нових рис. Тим більше, згадане питання є актуальним у розрізі розбудови в нашій державі інформаційного суспільства.

Існує чимало визначень поняття «інформаційне суспільство», яке дають ті чи інші науковці. Не вдаючись до дискусії з приводу згаданої проблеми, пропонуємо зупинитися на такому визначенні: «суспільство, в якому інформація і рівень її використання кардинальним чином впливає на економічний розвиток і соціокультурні зміни в суспільстві» [4].

Нормативно-правове регулювання процесу розвитку інформаційного суспільства здійснюється чималою кількістю різних актів. Крім Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [1], слід згадати й такі, як постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» [5]; постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжгалузевої ради з питань розвитку електронного урядування» [6]; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [7].

Питанням побудови інформаційного суспільства присвячений і ряд міжнародних документів: декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті», прийнята ООН 12 грудня 2003 р. [8]; Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, підписана 22 липня 2000 р. лідерами країн «Великої Вісімки» [9]; меморандум про взаєморозуміння між Генеральним Директоратом з питань Інформаційного суспільства Європейської Комісії та Державним комітетом зв'язку та інформатизації України щодо розвитку інформаційного суспільства від 14 вересня 2000 р. [10].

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» констатується, що ступінь розвитку інформаційного суспільства в нашій державі порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, зокрема завдяки повільному створенню інфраструктури для надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет [1]. У той же час підкреслюється необхідність

впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в тому числі в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Ця позиція узгоджується з думкою, що суспільство можна вважати інформаційним, якщо будь-який індивід, група осіб, підприємство або організація в будь-якій точці країни і в будь-який час можуть отримати на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку будь-яку інформацію та знання, необхідні для їх життєдіяльності і рішення особистих і соціально значущих завдань [11].

У Пенсійному фонді України вже зроблені перші кроки щодо доступу громадян до інформаційних ресурсів. Так, наприклад, інформаційні кіоски дозволяють за допомогою свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування переглянути накопичені відомості по застрахованій особі, а за допомогою пластикового пенсійного посвідчення отримати доступ до відомостей по пенсійній справі.

Після прийняття Порядку надання органами Пенсійного фонду України послуг в електронному вигляді, затвердженому постановою Правління Пенсійного фонду України від 07 вересня 2012 р. № 16-1, комунікація між державним органом і фізичними особами має змінитися на краще.

У цьому нормативно-правовому акті передбачена ціла низка таких необхідних сьогодні послуг, як можливість звертатися з приводу надання консультацій і роз'яснень чинного законодавства, записуватися на відвідування територіального органу Пенсійного фонду України, робити попереднє замовлення паперових документів, отримувати бланки заяв, виписки з системи персоніфікованого обліку, пенсійної справи, а також подавати скарги [12].

На жаль, не передбачена можливість для кожної особи в режимі он-лайн (реального часу) спостерігати за рухом поданої раніше своєї заяви про призначення (перерахунок) пенсії. Для вирішення описаної проблеми пропонується кожному заявнику на його вимогу видавати індивідуальний номер, який в подальшому буде дозволяти відслідковувати процес призначення (перерахунку) пенсії дистанційно.

Зайшовши на відповідну сторінку сайту Пенсійного фонду України та ввівши наданий в управлінні фонду номер, можна буде зрозуміти, що: не вистачає документів (із перерахуванням яких саме); неправильно оформлені деякі документи; у призначенні (перерахунку) пенсії відмовлено; пенсія призначена (перерахована). Така модель спілкування між територіальними органами Пенсійного фонду України та громадянином відповідає положенням нормативних актів, які передбачають впровадження механізмів надання фізичним особам органами державної влади інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет.

Серед переваг автоматизованої системи можна виділити її доступність для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Крім того, отримання громадянами інформації без черг, запису полегшить роботу й працівників Пенсійного фонду України. Вони зможуть зосередитися на виконанні інших своїх завдань.

Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій означатиме також значний позитивний ефект для країни в цілому завдяки зекономленому часу.

Як зазначено у декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті», прийнятій ООН 12 грудня 2003 р., ці технології здатні стати потужним інструментом підвищення продуктивності, економічного зростання, створення нових робочих місць і розширення можливостей працевлаштування, а також підвищення якості життя для всіх [8].

Таким чином, на мою думку, потрібно удосконалити існуючий механізм надання територіальними органами Пенсійного фонду України послуг в електронному вигляді, заснованому на веб-технологіях та автоматизованій передачі та обробки даних. Пропонується внести зміни до Порядку надання органами Пенсійного фонду України послуг в електронному вигляді, які б в підсумку дозволяли відслідковувати он-лайн прийняте рішення щодо поданої заяви про призначення (перерахунок) пенсії через мережу Інтернет. Сформульовані висновки можуть бути використані для подальших досліджень, присвячених новим можливостям реалізації права на пенсійне забезпечення у сучасних умовах, в яких на перший план виходить інформація та її доступність.

Література

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р., № 537-V // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 8. – Ст. 273;
2. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р., №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141;
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р., № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49-51. – Ст. 356;
4. Хоруженко К. М. Культура. Энциклопедический словарь / К. М. Хоруженко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – С. 180;
5. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні : постанова Верховної Ради України від 01.12.2005 р., № 3175-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 131;
6. Про утворення Міжгалузевої ради з питань розвитку електронного урядування : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2009 р., № 4 // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 3. – Ст. 77;
7. Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р., № 653-р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/653-2007-p>;
8. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» [Електронний ресурс] : Декларація ООН від 12.12.2003 р. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c57;
9. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_163;
10. Про взаєморозуміння між Генеральним Директоратом з питань Інформаційного суспільства Європейської Комісії та Державним комітетом зв'язку та інформатизації України щодо розвитку інформаційного суспільства : меморандум від 14.09.2000 р. // Офіц. вісн. України. – № 47. – Ст. 2492;
11. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. – М., 1991. – С. 32–33;
12. Порядок надання органами Пенсійного фонду України послуг в електронному вигляді : затверджений постановою Правління Пенсійного фонду України від 07.09.2012 р., № 16-1 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 72. – Ст. 2922.